

Jaz sem William Jeg er William **9+**

pedagoško gradivo

avtorica Irena Duša

kazalo

uvodna beseda.....	3
o filmu.....	4
zgodba.....	5
zanimivosti.....	7
o avtorju in filmu iz prve roke	8
kritike.....	9
izhodišča za pogovor o filmu	10
kdo sem.....	10
stereotipi	11

tako se ne govori.....	11
ničelna toleranca do nasilja.....	11
samoizpolnjujoča se prerokba.....	12

Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

Kolofon | Jaz sem William • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorica: Irena Duša • Uredila: Petra Slatinšek • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo: FIVIA – Vojnik, arhiv Kinodvora • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2019, zanj: Metka Dariš.

uvodna beseda

Zabaven film o odraščanju je v celoti podan skozi pripoved in doživljanje enajstletnega glavnega junaka Williama, ki v življenju nima sreče. Po očetovi smrti in materini bolezni (zaradi katere mama pristane v psihiatrični bolnišnici) ga k sebi vzame ekscentrični stric Nils, ki je vse prej kot vzor stabilnosti. Je nekonvencionalen, neprilagojen, goljuf in še kockar za povrh. Brez vzornika, ki bi mu kazal pot in dajal občutek varnosti, se mora William na poti odraščanja znajti brez kažipotov. Res mu na pomoč priskoči nekaj pravljinih srečnih naključij, a kot na koncu ugotovi tudi sam, v nekaterih stvareh nima sreče, v nekaterih jo ima, veliko stvari pa ni odvisnih od sreče, ampak od njega samega in njegovih dejanj. Film preigrava klasične teme odraščanja (iskanje sebe in svojega mesta v svetu, grajenje samostojnosti, ustrahovanje, premagovanje strahu, soočanje z izgubo, prva ljubezen, vpliv staršev in okolice ...), a se jih loteva tako sveže in iskreno, da bo prepričal mlajše in tudi odrasle gledalce. Primeren je za samostojen ali družinski ogled ter za skupinski šolski ogled, saj je odlična odskočna deska za pogovor o temah, ki jih obravnava.

William je veder deček in dejaven junak, ki najde svojo pot. Film njegove težke okoliščine prikaže z veliko mero vedrine in humorja ter z razumevanjem otroške perspektive.

o filmu

filmografski podatki

naslov Jaz sem William

izvirni naslov Jeg er William

država in leto produkcije Danska, 2017

tehnični podatki DCP, 83 minut

jezik v danščini s slovenskimi podnapisi

režija Jonas Elmer

scenarij Kim Fupz Aakeson

fotografija Eric Kress

montaža Peter Winther

glasba Halfdan E

igrajo Alexander Magnússon, Rasmus Bjerg, Stinne Henriksen, Amina Arrakha, Niels Martin Eriksen

producenta Jakob Kirstein Høgel, Stine Meldgaard Madsen

distribucija FIVIA – Vojnik

festivali, nagrade Glavna nagrada za najboljši film in nagrada ECFA – Ale Kino!, Poznan. Nagrada ECFA – BUFF, Malmö. Nagrada za najboljši film za otroke – Filem'on, Bruselj. Nagrada za najboljši film v kategoriji 8+ – Lukas, Frankfurt. Nagrada ECFA – Oulu.

zgodba

Enajstletni William ima mamo v psihiatrični bolnišnici, oče pa mu je umrl v prometni nesreči. Po pogrebu mu stric Nils med pogovorom reče, da ima srečo, ker ima vsaj še njega. William zapusti staro šolo in rodni Roskilde ter se preseli k stricu. Izkaže se, da zgodaj upokojeni Nils hlini poškodbo hrbtenice, da od države dobiva podporo, poleg tega pa se preživlja še s preprodajanjem ukradenih stvari. Williamova nova soba je tako včasih polna mikrovalovnih pečic, televizij, pohištva in drugih stvari, ki jih ljudje kupujejo, spet drugič je prazna. Nils Williamu razloži, da se ukvarja z uvozom/izvozom. Večino ljudi ima za "idiote", veliko stvari se mu zdi "gejevskih". Za negotovo finančno situacijo je krivo njegovo igranje pokra. Vsako nedeljo Nils Williama odpelje na obisk k mami v bolnišnico. Medtem ko se Nils iz bolnikov norčuje in pravi, da so "kuku" in "gaga", William (sebi in gledalcu) pojasni, da je duševno bolan nekdo, ki ima napačne oziroma čudne misli, ali pa tudi preveč misli. Ob obisku mami prinese čokolado, nato sedita in v tišini gledata drug drugega. Mamin nasmeš se meša s podobami iz preteklosti, ko sta se z Williamom skupaj igrala.

William se privaja na novo življenje. Stric Nils kuha samo jajca, ker so čudež narave – vsa potrebna hranila v eni majhni porciji. Včasih jesta jajca s slanino, drugič samo jajca, kar je odvisno od Gospe Sreče. Ta ju obišče (ali pa ne), kadar se oglasijo Nilsovi prijatelji in celo noč preživijo ob kartah, cigaretah in vodki. Ob takšnih večerih Williama z vrečko gumijastih bonbonov pošljejo v njegovo sobo. William bonbonov sicer ne mara, a tega ne pove. V omari ima skrito že lepo zalogo.

William nima sreče niti s spoznavanjem novih sošolcev. Priljubljeni Martin, Miller in Arnold ga začnejo ustrahovati, sošolka Viola, ki mu je všeč, pa ni navdušena nad njegovo strahopetnostjo. Učiteljica se zdi Williamu v redu, a stric Nils meni, da je "idiotka" in "hipijevka". Vse omenjeno se zlije v nekakšen vsakdanji ritem, dokler se ne zgodijo tri pomembne stvari hkrati. Prvič, med obiskom mu mama skrivaj poda listek z navodilom, na katerem piše »Pelji psa na sprehod«, čeprav nikoli ni imel psa. Drugič, Martin in njegova klapa od njega zahtevajo denar, sicer ga bodo pretepli, in tretjič, stric Nils pusti Williama samega doma in gre igrat poker z lokalnim gangsterjem Djernisom, kjer pa izgubi vse, kar ima, in še več. William celo misli, da je umrl tudi stric in je prepričan, da je najnesrečnejši fant na svetu. A se izkaže, da je Nils le mrtvo pijan.

V šoli je William brez malice, zato mu Viola da svojo. Na poti domov ga prestreže Martin s prijateljema. Ker nima denarja, ga hoče do naslednjega dne dvakrat toliko, sicer ga bo pretepel. Ko pride domov, najde strica, kako pijan gleda televizijo. William zavrne njegovo prošnjo, naj mu gre po cigarete in vodko, ga pa pospremi do trgovine, kjer ju prestrežeta Djernisova pajdaša in zagrozita Nilsu, da mora vrniti denar do poldneva. Stric Williamu reče, da sta mrtva.

Nils se opoteče proti domu. William ostane sam, a v grmovju opazi nekaj bankovcev, ki so stricu padli na tla. Mimo pride še Viola. William ji pove, kaj se je zgodilo. Ko mu Viola

razloži, kdo je Djernis, jo prosi, naj ga pelje k njemu. Violi se ideja ne zdi dobra, saj se ga vsi bojijo. William vseeno zbere pogum in potrka na vrata. Djernis ima psa z imenom Cuba, ki ne mara nikogar razen svojega lastnika, začuda pa mu je William všeč. Djernis z Williamom sklene dogovor – če bo vsak dan po šoli peljal Cubo na sprehod, bo dal Djernis stricu še teden dni časa, da vrne denar. S celostnega vidika filma in Williamovega razvoja je pomemben trenutek, ko Djernis Williama odslovi s steklenico kokakole. Ko se William vrne domov, Nilsu pove za dogovor, a ga ta v pijanosti ne sliši.

Naslednji dan v šoli učiteljico zaskrbi, kaj se dogaja z Williamom. William ji ne pove ne za strica ne za ustrahovanje sošolcev in obljubi, da ji bo povedal, če bo v težavah. Po šoli William najprej preda Martinu denar, ki ga je prejšnji dan stric izgubil v grmovju, nato gre sprehajat Cubo. Ta mu za nekaj časa uide, in ko mimo prikolesari Viola, je prepričana, da ji William laže glede nove zadolžitve. Doma Nils najprej preveri, ali se mu ni sanjalo, in nato vpreže vse (svoje in Williamove) moči, da bi čim prej prodala čim več ukradenih stvari. S kombijem se vozita po mestu in prodajata, Nils pa Williamu ukaže, naj on spravi denar, ga dobro skrije in mu ga nikakor ne preda, ker si ne zaupa. Doma William skrije denar med zaloge gumijastih bonbonov. Prodaja gre dobro, ko pride nedelja, pa se Nils in William spreta, ker hoče Nils odpovedati obisk v bolnišnici. William se upre in celo zajoče; ko ga začne Nils zafrkavati, pa ga spomni na njegove lastne solze, ko sta mu grozila gangsterja. Nils popusti in pelje Williama na obisk k mami. Ta mu da še en listek, na katerem piše »Kupi banane«.

William ima dovolj tudi Martina – ko ga ta naslednjič izsiljuje za denar, ga le odrine in odide. Dopoldanska šola, popoldansko sprehajanje psa in večerno preprodajanje Williama izčrpajo in pri pouku zaspi. Učiteljica ga pokliče na pogovor, kjer William nenamerno pove več, kot bi želel.

Enotedenski rok se izteka in Nils zdaj prodaja že vso noč, medtem ko William spi v kombiju. Pove mu, da denarja ne bo dovolj in da je čas za drastične ukrepe. Zjutraj se William prebudi v praznem stanovanju – preprodajalca, ki jima sicer dobavljata ukradene stvari, sta prišla in za drobiž odnesla vse, kar je ostalo. Nils nato hoče od Williama denar od prodaje, da ga bo “pomnožil”. William mu ga noče dati, stric Nils pa ga začne loviti in mu groziti. William se zaklene v svojo sobo in skozi okno kar brez torbe pobegne v šolo. Kot vsak dan mu Viola ponudi malico, a William tokrat ni lačen. Na poti domov se sooči z Martinom in njegovima prijateljema: postavi se zase in Martina porine na tla. Ko se vrne domov, je stric Nils dobre volje. Takoj zatem potrkata policista, ki preverjata prijavo o prodaji ukradenega blaga. Ker sta preprodajalca ravno zjutraj vse odnesla, ne najdeta ničesar. Ko odideta, William opazi, da Nils zoba gumijaste bonbone, med katerimi je bil skrit denar. Nils ga je našel in položil na bančni račun. Zdaj namerava vse staviti na konjske dirke, saj bi samo tako lahko dobil dovolj denarja za pravočasno vračilo Djernisu. Williama skrbi, saj, kot pravi, stric pogosto nima sreče, nato pa se Nilsu posveti, da je ravno William njegov amulet. Prisili ga, da prek interneta izbere konja

med vsemi, ki so ravno na startu. Pri tem mu še položi na srce, da gre za življenje ali smrt. William zaradi maminega sporočila izbere konja z imenom Bananarama. Bananarama zmagaja. Denarja je več kot dovolj za poplačilo dolga. Vračilo opravi kar William, ki se z Djernisom dogovori, da bo še naprej sprehajal Cubo, a zdaj za plačilo, Djernis pa bo poskrbel, da Nils ne bo več niti igral pokra niti prodajal ukradenih stvari. Djernis Williamu pove, da je najpogumnejši od vseh mož, kar jih je kdaj srečal. Zaradi pogumnih dejanj si pridobi tudi Violo.

William in Nils še zadnjič v filmu obiščeta Williamovo mamo. Ta prvič spregovori, Williama pokliče po imenu. William in mama se spet tesneje povežeta. Nils sprejme nova pravila, ki jih postavi William, medtem ko se William sprizajni z dejstvom, da na nekatere stvari lahko vpliva, na druge pa ne.

zanimivosti

»Gejevsko je plačevati za avtobus, gejevsko je jesti pašto in igrati golf. Policaji so geji, in tudi parfum je gejevski.« Jezikovne vragolije strica Nilsa niso ostale neopažene – nanje so se odzvali tako LGBT aktivisti kot filmski kritiki, specializirani za otroške vsebine. Čeprav se strinjajo z režiserjem, da je neprimerno govorjenje odraz stričevega značaja, ki ga William ne odobrava in nazadnje celo doseže, da se Nils poboljša, menijo, da bi zmerljivko »gejevski« zlahka zamenjali za kakšno drugo, ki ne bi dokazovala poante na račun ranljive skupine.

Pravzaprav je Danska družba za radiodifuzijo, ki je film sofinancirala, Nilsovo izrazoslovje nadomestila z nedolžnejšimi kletvicami tipa »trga mi jadra«, a sta režiser in scenarist cenzuro ignorirala s pojasnilom, da »delata film o resničnih ljudeh« ter da »otroci dobro vedo, kaj je

moralno in kaj ne«.

Za enajstletnega Alexandra Magnússona je bila to prva igralska izkušnja. Da bi ustvaril karseda prepričljiv odnos s stricem Nilsom, je režiser veliko časa namenil spoznavanju. Vedel je, da bo enajstletnik težko takoj sproščen pred kamero z enim najbolj priljubljenih danskih igralcev, sploh ker je ta v vlogi strica v nekaterih prizorih do njega nasilen in na splošno precej nespoštljiv. Vendar sta prek improvizacijskih tehnik, iger, plesa, smeha in drugih vragolij kmalu zgradila pristen odnos. Alexandrove priprave na snemanje so trajale tri mesece, ker je režiser hotel zagotoviti, da se deček niti za trenutek ne bi znašel v situaciji, ko se ne bi počutil varnega.

Še pred finalizacijo je režiser film večkrat preizkusil na mladih gledalcih. Izkazalo se je, da jih bega Williamov odnos z duševno bolno mamo, zato so prizore med njima podložili z Williamovo razlago njene bolezni. Po drugi strani so sprva menili, da bo prizor, v katerem stric Nils lovi Williama okrog mize, preveč nasilen, a so ga otroci sprejeli s huronskim smehom in je zato ostal v filmu.

o avtorju in filmu iz prve roke

Jonas Elmer je kariero začel kot igralec, a se je kmalu odločil za študij režije in že s prvencem *Let's Get Lost* začel pobirati nagrade. Na danski nacionalni filmski akademiji ter šolah v Londonu in New Yorku se je posebej posvečal študiju improvizacije; je tudi avtor in režiser mnogih gledaliških improvizacijskih predstav. *Jaz sem William* je njegov prvi film za mlado občinstvo. Zanj je združil moči s priljubljenim danskim pisateljem in scenaristom Kimom Fupzem Aakesonom, ki je scenarij priredil po svoji istoimenski knjižni uspešnici.

»Živimo v svetu, kjer lahko voditelji izjavljajo najbolj neverjetne stvari, in v tem smislu je Fupz napisal odlično zgodbo. Film govori o tem, da ne gre kar slepo zaupati avtoritetam.«

»Že zelo majhni otroci razumejo in berejo določene situacije dosti bolj jasno kot odrasli. Odrasli smo omejeni z različnimi izkušnjami in predsodki. Otroci situacije vsrkajo. Vendar se nisem preveč ukvarjal s tem, da gre za otroški film, ker sem prepričan, da ima dobra zgodba več ravni, zato jo tako otroci kot odrasli lahko na več ravneh tudi razumejo.«

- Jonas Elmer, režiser

kritike

*»Iz ožjega seznama izstopajočih filmskih naslovov je žirija izbrala ta zabavni, nesentimentalni in na trenutke izjemno smešni film, v katerem se glavni lik razvija od ne preveč pogumnega dečka do fanta, ki premaga svoje negotovosti, občutke osamljenosti in najde svoje mesto v svetu. Angažirana zgodba, nekateri presunljivi vizualni elementi in izstopajoča igra glavnega igralca Alexandra Magnussona so nas prepričali, da nagrado ECFA za najboljši film podelimo filmu **Jaz sem William.**«*

- ECFA žirija, BUFF – Malmö

»Veder, navdihujoč, živahen in zelo prijeten film, v katerem se vsakdo nauči eno ali dve stvari o sebi.«

- Filmski festival Discovery, Škotska

izhodišča za pogovor o filmu

Preden po ogledu spregovorimo o različnih temah, ki jih film odpira, povprašajmo mlade o njihovih prvih vtisih:

Kakšen se jim je zdel film?

Kateri deli so se jim najbolj vtisnili v spomin?

Kakšna razmišljanja so spodbudili?

Je film bolj resen ali bolj zabaven?

Kateri deli so bolj resni, kateri bolj zabavni?

Kakšni so se jim zdeli zgodba in liki?

Bi se podobna zgodba lahko odvila tudi v njihovem razredu oziroma šoli?

So jim liki podobni? Zakaj da in zakaj ne?

kdo sem

William se v obdobju odraščanja, ki ga običajno zaznamuje začetek tipanja za lastno identiteto, znajde v zelo negotovi in na trenutke celo nevarni situaciji. Brez varne zaslombe staršev ali skrbnikov njegovo spraševanje samega sebe privzame precej nujnejšo naravo. Na srečo ob pogledu vase odkrije trdnost, ki mu pomaga iz nezavidljivega položaja rešiti ne le sebe, ampak tudi strica. "Kdo sem?" je vprašanje, staro kot človeštvo samo, odgovore nanj pa lahko iščemo z različno mero resnosti.

Najprej učence prosimo, naj z vsaj tremi (lahko tudi več) pridevniki opišejo like v filmu:

William, Nilsa, Viola, Martina, Djernisa, mamó. Pogovorimo se o tem, da so liki v filmu pogosto karikirani, zaradi učinkovitejše uvedbe (predvsem) stranskih likov ali komičnega učinka. To ne velja za Williama, ki edini v filmu doživi preobrazbo. Kakšno?

Nato naj na list napišejo tri lastnosti, ki določajo njih same, in tri, ki zanje nikakor ne veljajo.

Ni treba, da jih berejo na glas. Učence vprašamo, kaj menijo, da je tisto, kar človeka v največji meri določa. Nas lahko določa tudi odsotnost lastnosti?

Podobnosti in razlike. Vsi vemo, da "gliha vkup štriha", a ustvarjalci filma so se potrudili, da so našli harmonijo med zelo različnimi liki: William in Nils, William in Viola, William in Djernis. Kaj je Williama pritegnilo ali celo primoralo v odnos z vsakim od treh? Kaj se je iz tega naučil? Ali se spomnijo primerov iz resničnega življenja, ko razlike ne le razdvajajo, ampak se tudi privlačijo?

Dodatna vprašanja:

Ali me to, kar nisem, določa manj, bolj ali enako kot to, kar sem?

Ali me z vrstniki družijo lastnosti, ki so nam skupne, ali tudi tiste, ki nam manjkajo? Se lahko spomnim koga v svojem življenju, ki mi je blizu ravno zato, ker je drugačen od mene?

stereotipi

Od karakterizacije likov lahko pogovor naravno speljemo v razbiranje uporabljenih stereotipov. Po kratkem pogovoru o tem, kaj je stereotip, prosimo učence, naj se spomnijo čim več primerov uporabe stereotipov v filmu. Če imajo pri tem težave, jih opozorimo na Violino razlago odnosov med puncami in fanti (punce padajo na barabe), Djernisov življenjski slog (ob sebi ima vedno lepo dekle in nekaj mišičastih pomagačev), Nilsovo stereotipiziranje praktično vsega (golf je gejevski, policisti so idioti ...), tudi pozitivni lik učiteljice je prikazan stereotipno (mirna, razumevajoča), policista sta nerodna in nemočna. Zadnja dva stereotipa sta bolj tipična za države severne Evrope, medtem ko so stereotipni policisti in učitelji marsikje drugod sitni, zlobni in se radi izživljajo nad drugimi.

Ali so stereotipi smešni?

Ali so imeli v filmu še kakšen drug namen?

Ali stereotipe uporabljajo tudi pri presojanju ljudi v resničnem življenju?

Se jim je že zgodilo, da so koga napačno presodili zaradi stereotipov? Primeri: Ker si visok, igraš košarko. Ker si lepo oblečen, imaš bogate starše.

Se jim je že zgodilo, da je kdo zaradi stereotipov napačno presodil njih?

Posebej lahko spregovorimo o škodljivih stereotipih, ki spodbujajo nestrpnost.

tako se ne govori

Priljubljeni danski pisatelj Fupz je znan po svoji neposrednosti in humorju, obilico obojega pa najdemo v dialogih v filmu. Tako pisatelj kot režiser sta vztrajala pri uporabi "resničnega" jezika in s tem pogosto stopala po tankem robu. Z učenci najprej poskušamo najti nekaj primerov iz filma.

Kdo je uporabljal neprimeren jezik?

Kaj je rekel in v kateri situaciji?

Je bilo to smešno?

Koga bi lahko taka uporaba jezika prizadela?

Nato se pogovorimo o različnih jezikih za različne govorne situacije. Kar je sprejemljivo v eni, v drugi ni, in obratno. Skupaj z učenci iščemo primere:

Kaj (če sploh kaj) bi oni jezikovno spremenili v filmu in zakaj?

Bi to vplivalo na zgodbo in kako? Primer: govor strica Nilsa ni uporabljen le za sprožanje smeha pri gledalcih, ampak tudi kaže, da je v marsičem nedorasel svoji vlogi skrbnika.

Kako bi drugačna izbira besed vplivala na njegov lik?

Ali bi lahko svojo vlogo odigral enako učinkovito tudi z drugačnim jezikom?

ničelna toleranca do nasilja

Martin Williama ustrahuje, a William tega nikomur ne pove, niti ko ga učiteljica naravnost

vpraša, ali ima težave s sošolci. Kljub temu da šole prakticirajo in razglašajo ničelno toleranco do nasilja in uvajajo mehanizme, ki naj bi nasilje preprečevali in pomagali žrtvam, jih večinoma ne uporabljajo.

Kako so Martin in njegova pajdaša prikazani v filmu (po zunanjem videzu in replikah)?

Kakšno bi lahko bilo njihovo ozadje, iz kakšnih družin prihajajo?

Menite, da so nasilneži morda tudi sami žrtve nasilja?

Zakaj mislite, da so se spravili na Williama?

Kaj so od njega zahtevali?

Kaj se je zgodilo, ko jim je William ustregel?

Kako bi se ta krog nadaljeval, če ga ne bi prekinil William (ali kdo drug)?

Zakaj je treba nasilju reči NE?

Kaj naj stori žrtev nasilja?

Zakaj William ni poiskal pomoči oziroma je celo ni izkoristil, ko mu jo je učiteljica ponudila?

Zakaj žrtve včasih ostanejo tiho in ne poiščejo pomoči?

Kakšno pomoč bi po vašem potreboval William?

Kakšno pomoč bi potreboval Martin?

Ste v vašem okolju opazili ustrahovanje?

Kako bi lahko šola bolje poskrbela za to področje?

samoizpolnjujoča se prerokba

Eden bolj mističnih elementov filma je komunikacija med Williamom in njegovo mamo. Zdi se, kot da si bereta misli. Če bi posnetke njunega nekdanjega življenja in podobe iz Williamovega zdajšnjega še lahko vzeli kot poetičen režijski prijem, pa so sporočilca, ki jih mama daje sinu, fizičen dokaz nekakšne telepatije ali videnja prihodnosti. Napovedovanje prihodnosti je v vseh civilizacijah priljubljena in tudi donosna dejavnost, žal pa večinoma temelji na prevari.

Učence prosimo, naj vsak od njih napiše eno kratko, enostavno, in podobno nesmiselno sporočilo, kakršna je Williamova mama pisala v filmu. Listke damo na kup in pustimo, da vsak izzreba svojega. Učence prosimo, naj jih preberejo vsak zase in spravijo, ter napovemo, da se bomo o njih pogovarjali čez en teden. Čez teden dni jih vprašamo, ali se je sporočilo uresničilo. Ali ga lahko povežejo z dogodki zadnjega tedna? Kdor želi, lahko deli sporočilo in svojo zgodbo. Nato se z njimi pogovorimo o samoizpolnjujočih se prerokbah in o tem, da je napovedovanje prihodnosti sicer zabavno, ne gre pa ga jemati smrtno resno.

Več o tem na strani Društva psihologov Slovenije:

<http://www.dps.si/2017/03/samouresnicujoca-se-prerokba/>